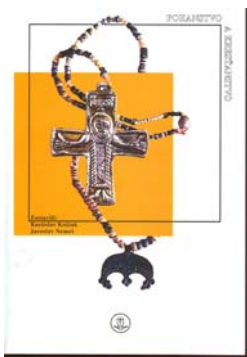

Pohanstvo a kresťanstvo. Zborník z konferencie usporiadanej 5.-6. II. 2003 v Banskej Bystrici.

Eds. Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš.
Bratislava: Chronos, 2004. 320 s.

ISBN 80-89027-12-1

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené. Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

Právo azylu na hraniciach medzi kresťanským a pohanským svetom

Stav súčasného bádania

Daniela Hrnčiarová

HRNČIAROVÁ, Daniela: *Right of Asylum at the Frontiers between Christian and Pagan World. State of Contemporary Research*. In: Pohanstvo a kresťanstvo. Bratislava: Chronos, 2004, p. 83-94.

Generally, the right of asylum is based on the untouchability of certain areas. A person staying in such area becomes a part of its surrounding. Therefore he or she should not be removed from the area without consent of the institutions that had granted asylum. Such an interpretation of the right of asylum is present in various forms and various stages of development in almost any society. Right of asylum is one of the oldest privileges of church. The author analyses the oldest history of the right of asylum, its reflection in the Ancient literature and the conclusions dealing with this issue drawn at the first church synods. How and when did the granting of asylum become a part of Christian tradition?

KEYWORDS: History, Church History, Roman Law, Right of Asylum

Princíp práva azylu vo všeobecnosti spočíva v rešpektovaní nedotknuteľnosti určitých priestorov, v ktorých keď sa niekto zdržuje, stáva sa ich súčasťou a nemal by byť odtiaľ násilím odstránený bez vedomia a súhlasu osôb reprezentujúcich inštitúciu, ktorá azyl poskytla. Takto ponímané právo azylu možno nájsť v rôznych formách a na rozdielnom stupni vývoja skoro v každej spoločnosti.

Právo azylu patrilo aj k najstarším privilégiám cirkvi. O počiatkoch tohto, v cirkvi stáročia uplatňovaného fenoménu, na ktorý si cirkev aspoň morálne robí nároky aj v súčasnosti, existuje v zahraničí početná literatúra. V nej odborníci prezentovali niekoľko názorov na to, ako a kedy sa poskytovanie azylu stalo súčasťou kresťanskej tradície. Niekoľko z nich sa pokúsime prezentovať v našom príspevku.

Kresťanstvo má svoje korene v Starom zákone. Preto bolo prirodzené v ňom hľadať aj počiatok práva azylu. Starozákonná hebrejská spoločnosť túto inštitúciu pozná, ale pri jej bližšom skúmaní sa dospelo k záveru, že nemala na vývoj práva azylu v kresťanstve žiaden bezprostredný vplyv. V Biblii spomínaných a na Boží príkaz vytvorených šesť útočistných miest¹ (are miklat) bolo využitých ako prostriedok ochrany len v jedinom prípade, pri neúmyselnom zabití. Starý zákon totiž dôsledne rozlišoval vraždu a neúmyselné zabitie. Len ten, kto zabil neúmyselne, mal právo byť chránený pred pomstou príbuzných obete, ktorí konali v súlade so všeobecne platným a uznávaným zákonom odplaty. V opačnom prípade ho pred

potrestaním neochránili posvätné priestory chrámu ani oltár.² Okrem úzkeho okruhu osôb, ktorým bolo možné v hebrejskej spoločnosti poskytnúť útočisko je nerešpektovanie posvätných priestorov chrámu ďalším z dôvodov, prečo sa od myšlienky spojenia starozákonného azylu s tým kresťanským úplne upustilo.

Azda najkomplexnejšie rozvinuté právo azylu nájdeme v starovekom Grécku. Jedna z jeho podôb, ktorá spĺňala vyššie uvedenú definíciu, sa v gréckej spoločnosti uplatňovala v podobe istého druhu sakrálnnej ochrany nazývanej ἱκέσια (*hikésia*) alebo ἱκετεία (*hiketeia*) v latinčine *supplicatio*. Týmto termínom sa popisuje konanie osoby - prosebníka alebo cudzinca v núdzi - s cieľom získať ochranu božstva alebo človeka.³

Vyslovenie žiadosti resp. prosby o pomoc v akejkoľvek forme malo rôzne vonkajšie podoby. Najčastejšie sa prejavovali vykonaním určitých rituálnych gest ako položenie ruky na koleno osoby alebo sochy. V gréckych drámach, ktoré sú najstarším dokladom uplatňovania *hiketeia*, sa zabránenie tohoto kontaktu všeobecne vysvetľovalo ako odmietnutie vyrieknutej prosby.⁴ Okrem priameho telesného kontaktu sa za tradičný rituál prosebníkov pokladalo dotknutie sa dverí chrámu, rohov oltára alebo si bolo možné na oltár priamo sadnúť. V praxi totiž samotný pobyt na posvätnom mieste neznamenal automaticky ochranu. Božstvo, respektíve jeho kňaz mohol prosebníka odmietnuť s odôvodnením, že jeho žiadosť o ochranu je neoprávnená.⁵

Napriek tomu boli práve miesta spojené s náboženským kultom, či už išlo o oltáre, predsiene chrámov, posvätné okrsky alebo háje najčastejšie vyhľadávané, pretože tu sa žiadateľ o ochranu spoliehal na rešpektovanie posvätnosti zasväteného priestoru. Táto forma sakrálnnej ochrany bola často spájaná s osobou najvyššieho olympského boha Dia, ochrancu prosebníkov a cudzincov (Ζεὺς ἱκέσιος alebo ξενιος), ktorý podľa náboženských predstáv spoločne s inými božstvami chránil prosebníkov. Tí sa pobytom na im zasvätenom mieste stávali ich „majetkom“ a božstvo trestalo napríklad chorobou, zemetrasením alebo inou prírodnou katastrofou každého, kto sa opovážil znesvätiť chrám a tým zároveň pohrdol jeho ochranou. Ani hrozba božského trestu však neposkytovala dostatočnú ochranu pre prosebníkov, ako o tom svedčia početné prípady jej porušenia. Totiž nikde v prameňoch sa narušenie *hiketeia* nespomína ako akt bohorúhania a preto za neho neexistovala ani príslušná sankcia.⁶

Dodnes sa zachovali správy o možnom spôsobe odstránenia prosebníkov z chrámu. Okrem použitia priameho násillia, nechali prenasledovatelia svoju obeť zomrieť hladom, poprípade ju zamurovali alebo sa ju pomocou ohňa či lsti snažili donútiť opustiť posvätné priestory.⁷

Popri tejto sakrálnnej forme ochrany sa v antickom Grécku rozvinul ešte jeden typ ochrany, ktorý sa približuje tradičnej predstave o uplatňovaní politického azylu v súčasnosti. Tento typicky grécky jav vošiel do právnej terminológie pod pojmom ἀσύλια (*asýlia*).

V gréckej spoločnosti bolo zaužívané násillné scudzovanie majetku, osôb alebo nákladu lode cudzincom nazývajúce sa σύλαν (*sýlan*).⁸ Vyššie spomenutý pojem *asýlia* pôvodne označoval len „bezpečný pred akýmkoľvek druhom násillného konania“. Až postupom času sa z neho vyvinul jav, ktorý mohol byť definovaný a garantovaný právnou normou. V tomto zmysle za *asýlia* možno teda pokladať zákaz vykonať násillie na osobe alebo veci, ktorej bolo udelené postavenie ασύλος (*asýlos*) vo forme privilégia.⁹

Postavenie *asýlos* mohlo byť udelené vybratým osobám alebo skupinám osôb. Najčastejšie k nim patrili cudzí obchodníci a remeselníci. Osobitou skupinou prijímateľov boli tzv. προξενοι (*proxenoi*).¹⁰ Obec ako celok udelením takéhoto privilégia garantovala za svojich členov, že na držiteľovi *asýlia* nebude vykonané násillie, ktoré by ohrozilo priamo jeho osobu alebo majetok. Toto nové právne postavenie mohli zdediť aj nasledujúce generácie. Uplatňovanie získaných privilégii sa mohlo v jednotlivých *polis* od seba navzájom líšiť alebo niekedy mohla ich platnosť ohroziť aj zmenená politická situácia. Aby sa predišlo prípadnému porušeniu garantovaného postavenia, udeľovala sa *asýlia* spoločne s inými navzájom sa dopĺňujúcimi privilégiami ako napr. právo odvolať sa proti rozhodnutiu k miestnemu úradu.¹¹ Okrem súkromnej *asýlia*, vzťahujúcej sa na konkrétne osoby, bola v starovekom Grécku rozšírená prax

tzv. štátoprávnej *asýlia*. Jej súčasť tvorili zmluvy zabezpečujúce zákaz *syllan* v mestách alebo v teritóriách patriaci *polis*.

V zmluve býva stanovené a dôsledne odlišované, či sa *asýlia* vzťahuje na celé mesto (*πόλις/polis*), mestské územie (*χώρα/chora*) alebo na chrám (*ἱερον/hieron*). Hranice okrsku boli presne určené tzv. azylovými hraničnými kameňmi, na ktorých príslušný nápis vysvetľoval funkciu hraničného kameňa a k akému druhu chráneného územia patrí.¹² V privilégiách nebola spomenutá žiadna zmienka o kulte alebo dodržiavaní posvätnéj úcty. Udelenie *asýlia* sa totiž ani v prípade chrámov nekvalifikovalo ako sakrálna ochrana.¹³ Nedotknuteľnosť ohraničených priestorov najskôr zmluvne uznala miestna administratíva. Potom miestna reprezentácia vyslala do blízkeho i ďalekého okolia poslov, aby získali čo najväčší možný počet uznaní nenarušiteľnosti priestoru chráneného *asýlia*. Toto vzájomné uznanie a zaviazanie sa rešpektovať toto privilegované postavenie bolo tiež zmluvne zaznamenané.¹⁴

V súvislosti s udelením *asýlia* pre chrámy sa prevažne v staršej literatúre dospelo k domnienke, že udelenie *asýlia*, „štátom“ garantovalo existujúcu sakrálnu ochranu *hiketeia* a že tým sa dvojitý charakter ochrany v Grécku spojil do jednej podoby – práva azylu. Medzi inými prívržencami tejto teórie treba spomenúť predovšetkým Eilharda Schlessingera, ktorého dizertačná práca z roku 1933 je všeobecne pokladaná za prvé podrobné vedecké spracovanie danej problematiky.

Pri podrobnom skúmaní jednotlivých zmlúv garantujúcich *asýlia* chrámom sa ale zistilo, že udeľovanie *asýlia* chrámu býva veľmi často spojené napr. s panhelénskymi alebo inými hrami a s miestami, kde sa pravidelne konali dôležité trhy. Je pochopiteľné, že tieto centrá, v snahe si čo najlepšie zabezpečiť svoje príjmy, potrebovali zaručiť aj ochranu obchodníkov a iných osôb, ktorí sa tam počas slávností zišli.¹⁵ To znamená, že „štátom“ garantovaná ochrana *asýlia* nebola ani v tomto prípade položená na rešpektovaní posvätnosti chrámového priestoru či božstva, ale podieľala sa na hospodárskom rozvoji.

V najnovších prácach¹⁶ sa prijal názor, že v chráme vedľa seba existovali dva typy ochrany *hiketeia* a *asýlia*. Tento dvojitý charakter ochrany bol vždy zaznamenaný v prameňoch napr. minciach vzťahujúcim sa k svätyniam. Na druhej strane práve udelenie *asýlia* pre chrámy umožnilo dôsledné rozvinutie *hiketeia*, keď presným stanovením hraníc vytvorila v ich medziach priestor so zvláštnym právnym postavením. Do takto privilegovaných chrámov sa utiekali prosebníci v rôznych situáciách, nielen z obavy pred možným vykonaním násilia a žiadali kňaza a jeho prostredníctvom samo božstvo o pomoc. *Hiketeia* po prijatí prosebníka mu mohla poskytnúť útočisko, na rozdiel od *asýlia*, ktorá právo poskytovať útočisko pôvodne nemala.¹⁷

Tento stav bol rešpektovaný až do roku 22/23 n.l., keď cisár Tiberius nariadil senátu rozsiahlu revíziu „azylových“ privilégií v gréckych chrámoch.

Hoci sa slovo azyl v menších či väčších obmenách dostalo do väčšiny európskych jazykov prostredníctvom latinčiny, Rimania právo azylu, v tom rozsahu ako našlo uplatnenie antickom Grécku vôbec nepoznali. S týmto fenoménom sa pravdepodobne stretávajú prvý raz až v Grécku, o čom svedčí aj premena *asýlia* resp. *asylon* z gréčtiny na latinské *asylum*. I keď bolo v neskoršej literatúre používané napr. Tacitom, Seutoniom alebo Liviom, do právnej terminológie sa nikdy nedostalo.¹⁸

Niektorí autori¹⁹ sa rozborom rímskej literatúry a právnych prameňov pokúsili dokázať, že aj starovekom Ríme možno nájsť podobnú ustanovizeň ako v Grécku. V tejto súvislosti sa často spomína azyl na Kapitole, kde sa miesto *inter duos lucos* (medzi dvoma hájmi) odvolávalo na svoje výnimočné postavenie už z čias zakladateľov mesta Rím. Podobnú ochranu ako grécke chrámy mal vraj chrám božského Júlia na Kapitole a určitá ochranná funkcia sa pripisovala aj kňazkám bohyně Vesty či *flamen dialis*.²⁰ Ani v jednej z prác však nebolo skonštatované, že formy práva azylu, ktoré sa mohli vyvinúť počas rímskej republiky, by mali v akejkoľvek

podobe súvis s azylom v kresťanskej cirkvi, na rozdiel od práva azylu uplatňovanom v starovekom Grécku.

Napriek neuplatňovaniu práva azylu v klasickom zmysle sa Rimania aktívne podieľali na jeho pretvorení v gréckych a maloázijských provinciách. Prostredníctvom *Annales* Publia Cornelia Tacita sa dozvedáme o možnom pozadí, ktoré v roku 22 n.l. viedlo cisára Tibéria k zriadeniu senátnej komisie, ktorá mala preveriť privilégiá, za základe ktorých poskytovali chrámy právo azylu. Tacitovým zdôvodnením, pre spomínanú revíziu bol fakt, že v chrámoch vraj nachádzali útočisko otroci najhoršieho druhu (*pessimi servitiorum*), dlžníci (*obaerati*) i ľudia podozriví z hrdelných zločinov (*suspecti capitalium criminum*).²¹

Cisár vyzval svätyne robiace si nárok na poskytnutie práva azylu predložiť právne dôkazy a prostredníctvom svojich vyslancov preukázať svoje staré výsady a privilégiá, umožňujúce udelenie tohto práva.²² Pretože bol počet vyslancov príliš veľký, boli do preverovania právoplatnosti prinesených privilégií zapojení aj konzuli, ktorí potom výsledky svojej práce predniesli pred senátom.²³ Konzuli dospeli k záveru, že sa veľa svätyní odvoláva na privilégiá, ktoré majú pochybný pôvod. Z toho dôvodu senát rozhodol o zredukovaní počtu svätýň, ktoré mohli poskytovať právo azylu. Tie svätyne, ktorým bolo toto právo priznané, mali za povinnosť rozhodnutie senátu vyryť do medenej tabule. Podobná revízia sa zopakovala aj v nasledujúcom roku 23. n.l.²⁴

Podľa Tacitovej interpretácie sa nedá zistiť, či si boli Rimania plne vedomí dvojitého postavenia práva azylu vo východných provinciách. V Suetoniovi, ktorý udalosti z rokov 22 a 23 n.l. tiež, ale len okrajovo spomína, sa uvádza, že Tiberius zrušil zvyk a právo azylu (*ius moremque asyli abolevit*).²⁵ To znamená, že Suetonius pri zaznamenaní senátnej revízie zohľadnil dvojakú podstatu práva azylu. Je skôr pravdepodobné, že aj keď si Rimania rozdiel medzi sakrálnou a „štátom“ garantovanou ochranou uvedomovali, nemali záujem naďalej ich udržiavať. V momente ako sa východné provincie dostali pod rímsku správu, sa Rím stal priamo zodpovedným za všetko, čo sa týkalo zabezpečenia právneho postavenia obyvateľov v provinciách. Keďže sa Rimania rozhodli spojiť sakrálnu ochranu obsiahnutú v *hiketeia* s nenarušením určeného priestoru zastúpeného v podobe *asylia* a interpretovať tento celok ako právo azylu, muselo byť toto právo v Rímskej ríši aj takto chápané.²⁶ V tomto ohľade sa potom aj vyjadrenie Suetonia o zrušení zvyku a práva azylu zakladá na pravde, pretože v tej podobe, v akej bol azyl vo východných provinciách udeľovaný pred rokmi 22 a 23 n.l., ho Rimania naozaj zrušili.

Počas principátu sa v rímskej ríši rozvinula tradícia hľadať útočisko u soch cisárov (*ad statuas confugere*) alebo u ich podobizní v podobe busty (*imagines caesarum*). Použitie iných cisárskych podobizní napr. na minciach bolo zakázané a porušenie zákazu a zneužitie portrétu cisára pri spáchaní zločinu v nádeji, že je pred zákonom chránený sa trestalo ako *crimen maiestatis*. Keďže išlo väčšinou o sochy zbožštených cisárov - vo veľkej obľube bola predovšetkým socha cisára Augusta a Gaia Júlia Caesara - pripisujú sa tejto forme ochrany prvky gréckej *hiketeia*. V soche cisára sa okrem kultových spájali predovšetkým politické aspekty, ktoré sa vzťahovali na jeho postavenie v štáte a kládol sa na ne väčší dôraz.²⁷ Je známe, že už cisár Tiberius vydal rozhodnutie, podľa ktorého sa sochy a podobizne cisára síce môžu nachádzať v chráme, ale nie medzi božstvami.²⁸

Útočisko pri sochách cisárov vyhľadávali hlavne otroci, ktorí sa chceli sťažovať na svojho majiteľa alebo iné „poškodené“ osoby, ktoré mohli dosiahnuť svoje práva, keďže boli chránené verejným prezentovaním svojich problémov. Ako sprostredkovateľ mohol pôsobiť mestský prefekt alebo správca provincie. Tieto osoby však nemuseli byť vždy k dispozícii a ani fakt, že niekto hľadal útočisko pri soche cisára nebola zárukou, že bude jeho žiadosť vybavená v jeho prospech. Podrobnejšie nariadenia ako postupovať v prípade, keď niekto využil ochranu cisárovej sochy boli, vydané za Antonina Pia a čiastočne upravené právnikmi Gaiom a Ulpianom.²⁹

Možnosť utiekať sa v núdzi k podobizniam cisárov bola naposledy upravená ediktom cisára Teodosia v roku 386, ktorý sa pod názvom *De his qui ad statuas confugiunt* dostal aj *Codex Teodosianus* a neskôr aj do *Codex Iustinianus*.³⁰ V tomto období je už pôvodný sakrálny charakter sôch cisárov nepodstatný, a v plnej miere sa prejavuje výnimočné postavenie cisára - kresťana.³¹

Jednu z najčastejších otázok, ktorú si vedci kladú v súvislosti s právom azylu v cirkvi, je problém kontinuity alebo diskontinuity tohto javu v pohanských a kresťanských chrámoch. Aj tu sa odpovede množia a ani jednu z nich nebolo možné dosiaľ považovať za vyčerpávajúcu.

Jedným zo základných východísk pre obhájenie teórie kontinuity medzi azylom v pohanských a kresťanských chrámoch by malo byť podľa všetkého vydanie Milánskeho ediktu cisárom Konštantínom. V predchádzajúcej časti bol aspoň v skratke predstavený vývoj práva azylu v antickom svete. Kým sa dostal do svojej podoby v období vydania Milánskeho ediktu, prešiel zmenami a rôznymi vplyvmi, na ktorých sa bez pochyby podieľalo aj náboženské cítenie obyvateľstva a ich rešpektovanie posvätných chrámov. Domnievať sa, že právny akt zrovnoprávnenia kresťanstva s ostatnými náboženstvami v Rímskej ríši automaticky zabezpečí aj kresťanským chrámom postavenie, potrebné na udeľovanie práva azylu, nezodpovedá realite vtedajšej doby. Preto ani vydanie Milánskeho ediktu nie je považované v histórii práva azylu za významný medzník, i keď sa jeho dôsledky udeľovania azylu v kresťanských chrámoch nepriamo týkajú.

O to dôležitejšou sa stáva jeho prvá právna úprava. A ako sa zdá, ani tu sa odborníci nevedia dohodnúť. Objektom výskumu sa stalo niekoľko cisárskych nariadení, ktoré vyšli v rozpätí asi 40 rokov na konci 4. a začiatku 5. storočia a zachovali sa ako súčasť vyššie spomenutého článku *De his, qui ad ecclesias confugere*, ktorý sa celý venuje právu azylu.

Z množstva názorov na počiatky práva azylu v kresťanských kostoloch stoja výrazne proti sebe dve koncepcie. Tá prvá vychádza z predpokladu, že vzhľadom na formu štátu a spoločenské štruktúry v Rímskej ríši na prelome 4. a 5. storočia, mohlo právo azylu dosiahnuť platnú záväznosť len prípade, že bolo inštitucionalizované prostredníctvom cisárskeho zákona.³² To znamená, že o práve azylu možno hovoriť až od vydania zákonnej normy, ktorá v negatívnej alebo pozitívnej forme uznáva jeho existenciu. Pre zástancov tejto teórie je touto normou zákon z roku 431.

V opozícii k vyššie uvedenému stojí iné tvrdenie. Podľa neho na základe pravidiel verejného práva v Ríme v poklasickej dobe mohla všeobecná vôľa (*voluntas omnium*) reprezentovaná dávnou a neprerušenou tradíciou (*vetustas*) a odvolávajúcou sa zmysel (*ratio*) právne pretvoriť používanie určitých javov - v našom prípade azylu - na zvykové právo, ktoré môže fungovať aj bez uznania zákonom.³³

Keďže nemožno očakávať, ako už bolo vyššie spomenuté v súvislosti s Milánskym ediktom, že v spoločnosti hneď od začiatku nájdeme všetky predpoklady k vytvoreniu zvykového práva azylu, ktoré bolo podľa rímskeho práva uznané aj bez zákonnej normy, bol tento vývoj rozdelený do troch právnych etáp.

V prvej etape sa v priebehu 4. storočia postupne rozvíja zvyk (*Brauch*), ktorý sa ale nemôže odvolať na žiadnu z vyššie stanovených kategórií, a preto sa tomuto zvyku nevenovala príliš pozornosť. Koncom 4. storočia sa jeho používanie rozvinulo a upevnilo do tolerovanej zvyklosti (*Gewonheit*) do takej miery, že štátne zákonodarstvo v jednotlivých prípadoch posúdilo cirkevný azyl za protiprávny. V tomto štádiu snaha cirkvi o všeobecné uznanie jej „ochranných“ zón s odvolaním sa na boží princíp konkurovala so zámerom štátu. Vzniknuté konflikty sa snažili vyriešiť v prospech štátu bez priameho použitia násillia. Nakoniec získalo poskytovanie útočiska v kresťanskom chráme, s odvolaním sa na náboženské predstavy, dominantný vplyv v štáte a v zákone v roku 431 boli presne a detailne stanovené podmienky, za ktorých bolo možné právo azylu získať.³⁴

Do prvej etapy možno zaradiť rozhodnutie koncilu v Sardike z roku 344 (347), v ktorom sa žiada o zhovievavosť (*indulgentia petenda*) pre tých, ktorí sa utiekajú k milosrdenstvu cirkvi

(*ad misericordiam Ecclesiae confugiant*).³⁵ Uznesenie koncilu je pokladané za prvú manifestáciu nároku cirkvi na uplatňovanie práva azylu.³⁶ Medzi rokmi 346-394 bolo vydaných niekoľko cisárskych konštitúcií, ktoré v konečnom dôsledku ukončili uplatňovanie práva azylu v pohanských chrámoch. I keď sa žiadna z konštitúcií priamo k azylu nevyjadruje, zavretie chrámov, zákaz vstupu do kultových priestorov, vykonávanie pohanských obetí a zbavenie pohanských kňazov ich privilegovaného postavenia³⁷ malo tento účinok.

Z čias prenasledovania kresťanov sa cirkev snažila pre svojich bratov nájsť útočisko a tým ich ochrániť pred zásahom úradov. V tejto tradícii, už za zmenených politických podmienok, pokračovala naďalej. Poskytovať útočisko v núdzi bolo jedným z predpokladov plného rozvinutia sa práva azylu. Ďalším dôležitým momentom bolo posilnenie postavenia biskupa. Biskupi mali napr. voľný prístup do väzenia, kde sa mohli informovať o stave väzňov. Využívali svoje právo zasiahnuť v prospech obžalovaného či odsúdeného nazývané *ius intercessionis*. Spôsob ako zasiahnuť v niekoho prospech bol ponechaný vo výlučnej kompetencii cirkevného hodnostára.

Do roku 431 sa v prameňoch zachovalo 31 prípadov poskytnutia azylu, niektoré potvrdené aj viacnásobným svedectvom. Pri ich podrobnej analýze možno zistiť, že najväčší počet prípadov požiadania o útočisko bolo motivovaných vnútropolitickými problémami alebo vojenskými konfliktmi. Oveľa menší počet predstavujú politicky prenasledovaní v období mieru, odsúdení na smrť a otroci, s ktorými nebolo dobre zaobchádzané.³⁸ Tieto prípady však zástancovia prvej, vyššie spomenutej teórie nepovažujú za príklady poskytnutia azylu, ale za formu *hiketeia*, kde sa žiadateľ v hraničnej situácii obracia na kňaza s prosbou o pomoc, ale jeho ochrana nie je, podobne ako v gréckom chráme, garantovaná samotnou prítomnosťou na posvätnom mieste, tak isto ani kladné vybavenie jeho prosby.

Snaha klerikov poskytnúť ochranu sa často dostávala do konfliktu so záujmami štátu. Nariadenie cisára Teodosia z roku 392 by sa teda malo pokladať za snahu obmedziť ich právomoc v určitej oblasti³⁹ a nie ako negatívne uznanie práva azylu v cirkvi.⁴⁰ Podľa cisárovho rozhodnutia by mali byť štátni dlžníci, ak utečú do kostola, buď okamžite z úkrytu vyhnaní alebo sa biskupi a klerici, ktorí ich schovávajú, musia zaviazat', že dlhujúce poplatky zaplatia.⁴¹

V podobnom duchu možno interpretovať aj edikt cisára Arkadia z roku 397, v ktorom zakazuje vstúpiť do kresťanských kostolov Židom, ktorým hrozí žaloba alebo majú dlžoby, s úmyslom vyhnúť sa žalobe alebo striasť sa povinnosti zaplatiť dlhy. Do kostolov môžu byť vpustení len v tom prípade, ak majú všetky dlžoby zaplatené alebo ak sa preukáže čistota ich úmyslov.⁴² O rok neskôr sa rozšíril tento zákon i na otrokov, súkromných dlžníkov, prokurátorov a zberačov purpurových slimákov, ktorí nemali splnené záväzky voči štátu alebo súkromným osobám. Ani títo nemali byť chránení kňazmi alebo klerikmi.⁴³

Na tieto tri články v *Codex Teodosianus* je nazerané ako na obmedzenie právomocí klerikov, ktorí v snahe poskytnúť ochranu prosebníkom zasahovali do kompetencie štátu. Hans Langenfeld sa priamo na pramennom materiáli snaží dokázať, že vylúčenie určitej skupiny obyvateľstva spod ochrany cirkvi neznamenal vyňatie týchto osôb spod ochrany azylu, ale len obmedzenie poskytovania ochrany vo forme *hiketeia*. Dôležitým slovným spojením, ktoré podľa neho rozhoduje o povahe ochrany poskytnutej klerikom sa nachádza v cisárskom nariadení z roku 398. V zákone sa uvádza, že nikto z vyššie spomenutých sa nemá o pomoc utiekať k cirkvi a klerici ho nemajú akýmkoľvek spôsobom chrániť (*ad ecclesiam confugiens vel clericus ordinatus vel quomodo a clerico fuerit defensatus*).⁴⁴

Nariadenia z rokov 392 – 398 nemali teda pôvodne priamo vzťah k právu azylu uplatňovanom v priestore kostola a odvolávajúceho sa na posvätnosť jeho priestorov. Oveľa pravdepodobnejšie je, že boli vydané so zámerom obmedziť konanie osôb, ktoré sa, zväčša mimo priestorov chrámu ale prostredníctvom cirkevnej organizácie a jej predstaviteľov, snažili uniknúť zásahu štátu. Bezprostredný súvis s poskytovaním práva azylu bol dodatočne vytvorený až zaradením týchto textov k ostatným článkom upravujúcich právo azylu v *Codex Teodosianus*.⁴⁵

Cisárske nariadenia zakazujúce konkrétnym osobám vyhľadať ochranu cirkvi spolu so prípadmi poskytnutia azylu pred rokom 431 spadajú podľa A. Ducloux do druhej etapy vývoja práva azylu pred jeho definitívnou zákonnou úpravou. Dlžníci ohrozujú záujem štátu a medzi zaznamenanými prípadmi poskytnutia azylu sa nachádzali aj politickí alebo vojenski protivníci cisára, čo narušovalo zase cisárovi súkromné záujmy. Hoci aj táto francúzska bádatelka priznáva, že ešte nešlo o plne rozvinuté právo azylu (*asylum stricto sensu*), nehľadá v konaní cirkvi pokračovanie pohanského ponímania azylu či už vo forme *hiketeia* alebo *asylia*.⁴⁶ Naopak sa na spisoch cirkevných otcov, predovšetkým Augustína, snaží poukázat, že sa azyl poskytovaný v kresťanskom chráme líšil od jeho poskytnutia v pohanskom chráme nielen na ideologickej ale aj terminologickej úrovni.

Nie nepodstatné motívy konania cirkvi pri poskytovaní ochrany vychádzali z Kristovej náuky lásky k blížnemu a zo snahy konať pokánie.⁴⁷ Na terminologickej úrovni cirkev od počiatku používa pre pomenovanie práva azylu iné vyjadrenie ako v gréčtine či v latinčine. Akt požiadania o azyl sa v kresťanských spisoch dôsledne vyjadruje buď latinským pojmom *ad ecclesias (ecclesiam) confugere* alebo v gréckej obdobe *εν τεν εκκλησιαν καταφυειν* (*en tèn ekklesiān kataphugein*) a od tohto spojenia je odvodené aj pomenovanie pre azylantov *confugientes*. Toto slovné spojenie sa dôsledne dodržiavalo počas raného a vrcholného stredoveku a až neskôr sa pravdepodobne pod vplyvom humanizmu a renesancie opäť začalo aj v latinčine používať *ius asyli*, pričom v oficiálnych dokumentoch zostalo zachované pôvodné pomenovanie.

Termín *asylum* a *ασυλον (asylon)* bol na prelome 4. a 5. storočia vyhradený výlučne pre pomenovanie azylu v pohanských chrámoch. Používaním dvoch rozdielnych pojmov pre tento jav v kresťanských a pohanských chrámoch sa Augustín, v ktorého dielach sa s oboma pojmami najčastejšie stretávame, pravdepodobne snažil vyhnúť vzájomnému prepojeniu.⁴⁸

Ani do jednej koncepcie vývoja práva azylu pred rokom 431 sa nehodí cisárske nariadenie z roku 409. V ňom sa zakazuje odstrániť z posvätných priestorov azylantov (*ad sacrosanctas ecclesias confugientes*) a ten, kto by sa o to predsa pokúsil, spáchal tým trestný čin proti majestátu (*maiestatis crimen esse retinendum*).⁴⁹ Odvolaním sa na porušenie posvätného priestoru chrámu, nevyhnutného pre poskytnutie azylu v kostole a stanovením potrestania za jeho porušenie sú splnené základné požiadavky pre normatívne uznanie práva azylu. Napriek tomu nie je tento zákon za neho považovaný.

V staršej literatúre⁵⁰ sa toto nariadenie spája s osobou oblúbenca cisára Arkadia eunucha Eutropia. Jemu sa pripisuje ostré zakročenie proti privilégiám cirkvi, konkrétne vydanie zákona rušiaceho poskytovanie azylu. Dôveryhodnosť jediného antického prameňa, ktorý udalosť spomína, bola v tejto súvislosti vážne spochybnená,⁵¹ čím opadá aj dôvod prečo by cisári mali po upadnutí Eutropia do nemilosti zákonom z roku 409 obnoviť obmedzené práva cirkvi.

Je zaujímavé, že z novej literatúry, ktorú som mala k dispozícii sa len A. Ducloux kriticky postavila k autenticite zákona z roku 409. Ostatní jeho existenciu vôbec neberú na vedomie. A. Ducloux, podobne ako G. Le Bras, ktorý však svoju mienku formuluje veľmi opatrne, sa domnieva, že vysvetlenie tohto, na začiatok 5. storočia prekvapivo koncipovaného vyhlásenia, treba hľadať v jeho textovej kritike. Ide s najväčšou pravdepodobnosťou o silnú interpoláciu pôvodného cisárskeho nariadenia, ktoré sa v takto zmenenej podobe dostalo medzi ostatné zákony upravujúce právo azylu do *Codex Iustinianus* v prvej polovici 6. storočia.⁵²

Posledným z cisárskych zákonov pred rokom 431 je konštitúcia cisára Honorio z roku 419. H. Langenfeld ju považuje za súčasť cisárskych privilégií vydaných na podporu cirkvi v Afrike v boji proti donatistom. Argumentuje, že toto nariadenie nemalo všeobecnú platnosť, pretože ho právni experti pri zostavovaní *Codex Teodosianus* v rokoch 436 a 437 vôbec nebrali na vedomie.⁵³

A. Ducloux dáva nariadenie cisára Honorio do súvisu s udalosťami v Kartágu v roku 419, ktoré cisárske nariadenie stavajú do novej perspektívy. Pri svojom výskume sa opiera

predovšetkým o 29 Augustínových listov, ktoré boli na konci 70-tých rokov nájdené J. Divjakom.⁵⁴

V listoch sa popisuje situácia v kostole v Kartágu, kde sa niekoľko mesiacov skrýval väčší počet osôb, ktoré sa sem ukryli pred prenasledovateľmi. Presná povaha ich činov nie je známa. Muselo však ísť o závažné trestné činy, dokonca sa uvažuje o ich spojení so zavraždením vysokého predstaviteľa cisárskej administratívy v Afrike, keďže o ich osude mal rozhodnúť priamo cisár a nie provinčné úrady, čo by bolo prirodzenejšie.⁵⁵

Až doteraz sme sa sústredili na právo azylu a jeho právnu úpravu bez toho, aby sme si položili otázku, ako vlastne vyzerali priestory, ktoré mali azylanti v kresťanskom chráme vôbec k dispozícii. V antických chrámoch bol pri *hiketeia* i *asylia* stanovený priestor, v rámci ktorého sa azylant mohol pohybovať. Kresťanské kostoly na začiatku 5. storočia nemohli za žiadnych okolností poskytnúť azylantovi ani len porovnateľné podmienky.

Keď sa niekoľko azylantov nepretržite zdržiavalo v kostole v Kartágu, pretože ich opustenie by znamenalo pre nich automaticky vydanie sa do rúk prenasledovateľa, je pochopiteľné, prečo africkí cirkevní predstavitelia vyslali do Raveny posolstvo so žiadosťou k cisárovi, aby rozhodol o osude azylantov.⁵⁶ Treba ešte podotknúť, že sa azylanti v chráme skrývali od jari roku 419 a v priestoroch chrámu boli aj na prelome augusta a septembra, keď posolstvo opúšťa Kartágo. To, že sa mohli azylanti tak dlho zdržať na posvätnom mieste podporuje názor, že právo azylu bolo už viac ako len tolerovanou zvyklosťou alebo formou sakrálnej ochrany. Ani miestne autority sa neodvážili porušiť posvätnosť chrámu.⁵⁷

V konštitúcii z 1. novembra 419 cisár Honorius rozširuje posvätný priestor, na ktorý sa vzťahuje ochrana azylu, na okruh v rozpätí 50 dvojkrokov (1 dvojkrok = 1,48 m) od dverí kostola (*adtque ideo quinquaginta passibus ultra basilicae fores ecclesiasticae venerationis sanctitas inhaerebit*). V úvode je popísaná situácia, v ktorej sa nachádza azylant uzavretý v priestore, kde cez vchod na neho nedopadá ani slnečné svetlo (*nullis enim temporibus in luce vestibuli eis aperitur egressus*). Ten, kto by sa pokúsil odstrániť azylanta zo stanoveného ochranného priestoru pácha bohorúhačstvo (*ex quo loco quisque tenuerit exeuntem sacrilegii incurrat*).⁵⁸

Na pozadí udalostí v Kartágu v roku 419 možno tvrdiť, že úvod cisárskeho nariadenia nemal všeobecný charakter, ako to zväčša býva pravidlom, ale týkal sa konkrétnej situácie. Zákon v sebe obsahuje všetky prvky, ktoré by malo mať nariadenie pozitívne uznávajúce právo azylu v kresťanskom chráme. A. Ducloux nepopiera, že toto nariadenie sa vzťahovalo len na západorímsku ríšu, čo ale podľa nej nezmenšuje jeho význam pre legislatívnu úpravu práva azylu. Jeho nezačlenenie do *Codex Teodosianus* vysvetľuje vydaním detailnejšieho predpisu v roku 431, ktorý platil pre obe časti ríše. Jeho zostavovatelia boli juristi z východorímskej ríše, ktorí nemuseli vedieť o vydaní nariadenia z roku 419 alebo ho jednoducho nebrali na vedomie, keďže sa vzťahoval len na územie západorímskej ríše.⁵⁹

Rozhodujúci medznik nielen v zákonnej úprave práva azylu predstavuje konštitúcia cisára Teodosia II. vydaná na Veľkú noc v roku 431. Problematickou zostáva otázka, či tento zákon právo azylu vytvára alebo mu poskytuje oficiálnu právnu formu, platnú na celom území Rímskej ríše. Vývoj pred rokom 431 nemožno ignorovať i keď sa jeho hodnotenie v detailoch odlišuje. Rozsiahle cisárske nariadenie zohľadňuje viacero aspektov poskytovania práva azylu, pri ktorých jeho zostavovatelia určite museli brať do úvahy skúsenosti predchádzajúcich rokov.

Zákon presne stanovuje, že nielen oltáre a vnútro chrámov ohraničené štyrmi múrmi, ale i priestory, ktoré ležia medzi budovou kostola a vonkajším vchodom, čiže domy, záhrady, nádvorcia, kúpele a stĺporadia poskytujú utečencom rovnakú ochranu ako keby sa nachádzali vo vnútri kostola. V týchto priestoroch majú azylanti sa zdržiavať cez noc, spať i jesť, pretože vykonávať tieto činnosti v blízkosti oltára nie je dostatočným prejavom úcty k tomuto posvätnému priestoru.

Ďalej je zakázané prinášať akékoľvek zbrane nielen do vnútra kostola, ale aj do všetkých priestorov určených na ochranu azylantov, pretože Božia pomoc by mala pre azylantov

dostatočnou zárukou ochrany. Povinnosťou klerikov je upozorniť každého, že porušenie azylu sa považuje za rúhanie sa Bohu. Ten, kto by sa zdráhal odovzdať svoje zbrane, má byť k tomu so súhlasom biskupa donútený klerikmi. Ak sa im to nepodarí, majú byť proti takýmto osobám použítí ozbrojenci. Ich prítomnosť však môže byť povolená len so súhlasom biskupa a bez jeho vedomia nesmie byť z posvätných priestorov nikto odstránený.⁶⁰

Konštitúcia je koncipovaná bez akéhokoľvek obmedzenia a zabezpečuje poskytnutie práva azylu prakticky pre každého. O rok neskôr sa Teodosius k uplatňovaniu práva azylu vrátil a vydal prvú reštrikciu práva azylu. Zákon z roku 432 sa týka otrokov, ktorí môžu byť prijatí pod posvätnú ochranu pod podmienkou, že sú neozbrojení. Azylant sa tu môže zdržať len jeden deň a klerici majú povinnosť túto udalosť oznámiť jeho pánovi. Okrem toho sa majú snažiť dosiahnuť od pána, ktorý sa má správať ako dobrý kresťan, odpustenie pre otroka. Ozbrojení otroci majú byť z posvätných priestorov odstránení a ich prípadný majetok má byť tiež vydaný. V prípade, že kladú odpor môžu byť na ich odstránenie použité všetky dostupné prostriedky. Ak pri tom príde otrok o život, má jeho pán zostať bez viny.⁶¹

Tento zákon je pokladaný za kompromis medzi zachovaním práva vlastníka a privilégium cirkvi. Klerik môže počas jedného dňa, pokiaľ sa neozbrojený otrok môže zdržiavať chráme, vykonať svoju povinnosť a žiadať od majiteľa otroka odpustenie pre neho a funkcia cirkvi ako prostredníka tým končí. Keďže sa otrok vracia späť k majiteľovi, nie je ani jeho právo poškodené.⁶²

Za bezprostrednú reakciu cirkvi na obe nariadenia z rokov 431 a 432 možno pokladať rozhodnutie koncilu v Orange v roku 411. Cirkev si robí nárok na poskytnutie práva azylu každému, kto o neho požiada s odvolaním sa na úctu voči božiemu chrámu (*reverentia loci defendi*). V druhej časti článku nájdeme zmienku o potrestaní exkomunikáciou (*per omnes ecclesias districtissima damnatione feriatur*) všetkých, ktorí sa pokúsia vziať si otroka klerika ako náhradu za vlastného, čo našiel útočisko v kostole.⁶³ Keďže sa tejto otázke vyjadril priamo koncil, muselo k takýmto prečinom dochádzať často. Je pravdepodobné, že klerici odmietali plniť ustanovenie o vydaní otroka späť jeho majiteľovi po jednom dni pobytu na posvätnom mieste, za čo sa poškodený majiteľ snažil nahradiť stratu odcudzením otroka patriaceho klerikom.⁶⁴

Po vydaní nariadenia v roku 431 sa ešte niekoľko cisárov vo väčšom či menšom rozsahu venovalo zákonnej úprave poskytovania práva azylu v kresťanskom chráme. Ale hlavným garantom práva azylu sa od vydania nariadenia koncilu v Orange stala cirkev. I keď zo svetského zákonodarstva úprava práva azylu úplne nevymizla, snahou svetských predstaviteľov bolo predovšetkým obmedzenie neobmedzene koncipovaného práva azylu poskytovaného cirkvou. Pod vplyvom okolností nakoniec cirkev sama k týmto reštrikciám pristúpila. Morálneho nároku poskytnúť právo azylu pre všetkých, ktorí o neho požiadajú a žiadosti o rešpektovania posvätnosti chrámových priestorov, ktoré ju spájalo s poskytovaním práva azylu v antickom chráme sa nevzdala.

Mgr. Daniela Hrnčiarová; Ústredná knižnica Filozofickej fakulty,
Univerzita Komenského, Šafárikovo nám. 6, Bratislava 818 06

Poznámky

1. Nu 35,6; 35, 9-15; D 4, 41-44; 19, 1-13.
2. Ex 21, 14.
3. DERLIEN, J.: Asyl. Die religiöse und rechtliche Begründung der Flucht zu sakralen Orten in der griechisch-römischen Antike. Marburg 2003, s. 45.
4. GLOUD, J.: Hiketeia. In: Journal of Hellenic Studies, 1973, 93, s. 83.

5. RIGSBY, K.J.: *Asyilia. Territorial Inviolability in Hellenistic World*. Los Angeles 1996, s. 10.
6. FRANKE, G.: *Das Kirchenasyl im Kontext sakraler Zufluchtnahmen der Antike*. Frankfurt am Main 2003, s. 50.
7. GLOUD, J.: c.d., s. 80-82.
8. SCHLESINGER, E.: *Die griechische Asylie*. Gießen 1933, s. 7.
9. DERLIEN, J.: c.d., s. 40.
10. Προξενος (proxenos) označuje postavenie štátneho hosťa (Staatsgastfreund). Je to typicky grécka inštitúcia, ktorá sa vyvinula z ochrany cudzincov a po prvý raz sa jej použitie spomína koncom 7. storočia. Podľa Der Neue Pauly. *Enzyklopädie der Antike*. (PAULY) ed. H. Cancik a H. Schneider. Stuttgart 2001, Band 10, s. 475.
11. RIGSBY, K.J.: c.d., s. 19.
12. DERLIEN, J.: c.d., s.123.
13. RIGSBY, K.J.: c.d., s.19 .
14. Zoznam v miest so „štátom“ garantovanou *asyilia* SCHLESINGER, E.: c.d., s. 71-76. Podrobnú históriu jednotlivých miest spolu citovanými zachovanými prameňmi možno nájsť v RIGSBY, K.J.: c.d.
15. GAUTHIER, Ph.: *Symbola. Les étranges et la justice dans les cités grecques*. In : *Annales de l'Est, publiées par l'Université de Nancy II – Mémoire n° 42*, Nancy 1972, s. 228.
16. DERLIEN, J.: c.d., s. 123-126; RIGSBY, K.J.: c.d., s. 9-28; FRANKE, G.: c.d., s. 43-107.
17. FRANKE, G.: c.d., s. 63.
18. LANGENFELD, H.: *Christianisierungspolitik und Sklavengesetzgebung der römischen Kaiser von Konstantin bis Tedsosius II*. Bonn 1977, s. 111.
19. Okrem vyššie citovaných prác J. Derliena (s. 142-332), G. Frankeho (s. 10-20;150-209) a K.J. Rigsbyho (s.574-586) sem zo starších prác patrí rozsiahla štúdia od Fulda, L.: *Das Asylrecht im Altertum und Mittelalter. Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft*. t. VII, 1887, s. 102-296 a z novších prác spomenieme aspoň GAMAUF, R.: *Untersuchungen zum römischen Asylrecht bis zum Principat*. Wien 1991, s. 165.
20. *Flamen Dialis* zastával významné postavenie obetného kňaza v starovekom Ríme a bol zároveň členom kňazského kolégia *collegium pontificum*. Podľa PAULY: c.d., B. 4, s. 537
21. *Cornelii TACITI : Libri qui supersunt. Ab excessu divi Augusti libri I.-VI.* (TACITUS, P.C.), ed. E. Koesterman, In aedibus Teubneri, Leipzig 1971, III. 60, 1.
22. TACITUS, P.C.: c.d. III, 60,4.
23. TACITUS, P.C.: c.d. III, 63,1.
24. TACITUS, P.C.: c.d. IV, 14,1.
25. C. SUETONII TRANQUILLI: *Opera vol. I. De vita Caesarum, Tiberius*. (SUETONIUS, C.) ed. M. Ihm, In aedibus G.B. Teubneri, Stuttgartiae (Stuttgart), 1958, 37, 3.
26. RIGSBY, K.J.: c.d., s. 586.
27. DERLIEN, J.: c.d., s. 284.
28. SUETONIUS, C.: c.d., 26, 4.
29. GAMAUF, R.: c.d., s. 132-133.
30. *Codex Teodosianus (CT)*, ed. P. Krueger, Berlin 1923, lib. IX, tit. XLIV, lex 1. = *Corpus iuris civilis (CIC)*, ed. P. Kreuger - Th. Mommsen - R. Schoell - G. Kroll, Berlin 1911-1914, *Institutiones XII*, 1.
31. DERLIEN, J.: c.d., s. 284.
32. LANGENFELD, H.: c.d., s. 126.
33. DUCLOUX, A.: *Ad ecclesiam confugere. Naissance du droit d'asile dans les église (IVe-milieu Ve s.)*. Paris 1994, s. 50.
34. FRANKE, G.: c.d., s. 33-34.
35. Citované podľa A. Ducloux :c.d., Annexe I., s. 261
36. DUCLOUX, A. : c.d., s. 26.
37. DERLIEN, J.: c.d., s. 330.
38. LANGENFELD, H.: c.d., prípady sú podrobne rozobraté na s. 145-160.
39. LANGENFELD, H.: c.d., s. 129.
40. GRASHOF, O.: *Die Gesetze der römischen Kaiser über das Asylrecht der Kirche*. *Archiv für Kath. Kirchenrect*, t. XXXVII, 1877, s. 5.
41. CT IX, XLV, 1.
42. CT IX, XLV, 2.

43. CT IX, XLV, 3.
44. LANGENFELD, H.: c.d., s. 131.
45. FRANKE, G.: c.d., 440.
46. Je trochu problematické porovnávať obe práce na tejto úrovni. Totiž A. Ducloux začína svoje bádanie až od koncilu v Sardike a opiera sa predovšetkým o cisársku legislatívu, spisy a korešpondenciu cirkevných predstaviteľov. H. Langenfeld rozoberá aj právo azylu v predkresťanskom období, pričom kladie dôraz na striktné dodržiavanie rozdielu medzi *asýlia* a *hiketeia*. Ich pokračovanie sa potom programovo snaží nájsť aj v cirkvi pred vydaním cisárskeho nariadenia v roku 431, ktoré je podľa neho začiatkom existencie práva azylu v cirkvi.
47. TIMBAL DUCLOUX DE MARTIN, P.: Le droit d'asile. Paris 1939, s. 35.
48. DUCLOUX, A.: c.d., s. 259.
49. CIC Institutiones XII, 2.
50. BAUPAIRE, Ch.: Essai sur l'asile religieux dans l'empire romain et la monarchie française. Bibliothèque de l'Ecole des Chartes, 1853, s. 372; GRASHOF, O. : c.d., s. 7-8 ; LE BRAS, G.: LE BRAS, G.: Asile. Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique (DHGE), t. IV, Paris 1930, col. 1036. Pričom jediný G. Le Bras vyslovuje pochybnosti jednak s udalosťami súvisiacimi s Eutropiom ako aj s autenticitou zákona z roku 409.
51. LANGENFELD, H.: c.d., s. 160-165. Autor sa podrobne venuje možnosti existencii zákona, ktorým malo byť obmedzené právo azylu, ale ďalší sporný zákon z roku 409 nespomína.
52. DUCLOUX, A.: c.d. 155.
53. LANGENFELD, H.: c.d. 126.
54. Podrobnejšie k okolnostiam a autenticite nálezu Les Lettres de saint Augustine découvertes par Johannes Divjak. Etudes Augustiniennes, Paris 1983
55. DUCLOUX, A.: c.d., 168.
56. DUCLOUX, A. : c.d. 166.
57. DUCLOUX, A. : c.d. 170.
58. Latinský text citovaný podľa DUCLOUX, A.: c.d., Annexe XX, s. 284.
59. DUCLOUX, A.: c.d., s. 216-218.
60. Citované podľa DUCLOUX, A.: c.d., s. 211 – 213, pretože v *Codex Teodosianus* (CT IX, XLV, 4) sa nachádza len skrátená verzia tohto nariadenia a *Corpus iuris civilis* (CIC, Institutiones XII, 3) jeho grécka verzia.
61. CT IX, XLV, 5.
62. DERLIEN, J.: c.d.. 350.
63. MANSI: Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, ed. J.D. Mansi, Leipzig 1901-1927, t. VI, c. 5., s. 437.
64. FRANKE, G.: c.d., s. 486.

Zusammenfassung

Das Asylrecht zwischen Heidentum und Christentum. Gegenwärtiger Stand der Forschung

Daniela Hrnčiarová

Das Asylrecht gehört zu den ältesten Privilegien der Kirche. Obwohl das Christentum tief in Alten Testament verwurzelt ist, die Behauptung, dass alttestamentarisches Asylrecht kein Einfluss auf christliches Asylrecht hatte, findet allgemeine Zustimmung. In altertümlichen Griechenland wurde eine Art von sakralem Schutz *hiketeia* angewendet, der sich auf allgemeine Respektierung der heiligen, Gottheit angeweihten Plätze stützte. Zu dem kam noch das staatlich

garantierte Privilegium *asylia*, das verträglich Unantastbarkeit einiger Personen, Gebäuden und Gebiete zu Folge hatte. Beide Schutzarten konnten nebeneinander und von einander unabhängig existieren. Die Unterschiede wurden teilweise verwischt mit der Reform des römischen Kaisers Tiberian im Jahre 22/23 nach Kr., weil die Römer *asylia* und *hiketeia* als ein einheitliches Asylrecht (auf lateinisch *asylum*) interpretierten. Das Christentum stellte vor die Forscher eine Frage über Kontinuität des Asylrechts in christlichen und heidnischen Tempeln. Es stehen sich zwei Konzeptionen gegenüber. Die erste geht davon aus, dass Asylrecht die volle Gültigkeit nur nach gesetzlicher Institutionalisierung durch kaiserlichen Erlass erreichen konnte. Der Wendepunkt soll ein Gesetz des Kaisers Teodosian II. aus dem Jahr 431 n. Kr. Alle vorherigen gesetzliche Regelungen und Beispiele der Asylrechanwendung vor 431 sollte man nur als eine Art der *asylia* in christlichen Tempeln verstehen. In der Opposition dazu steht die Meinung, nach der allgemeine Wille, repräsentiert durch alte und ununterbrochene Tradition, die sich auf Rechenschaft beruft ermöglicht, dass das Asylrecht als Gewohnheitsrecht allgemein anerkannt wird ohne eine gesetzliche Sanktionierung. Daher sollte man die Ereignisse vor 431 als ein Teil der allmählichen Entwicklung des Asylrechts, die mit dem kaiserlichen Erlass vollendet wurde.